

Dobardžić Aleksandra

Katedra za astronomiju, Matematički Fakultet, Univerzitet u Beogradu

Prodanović Tijana

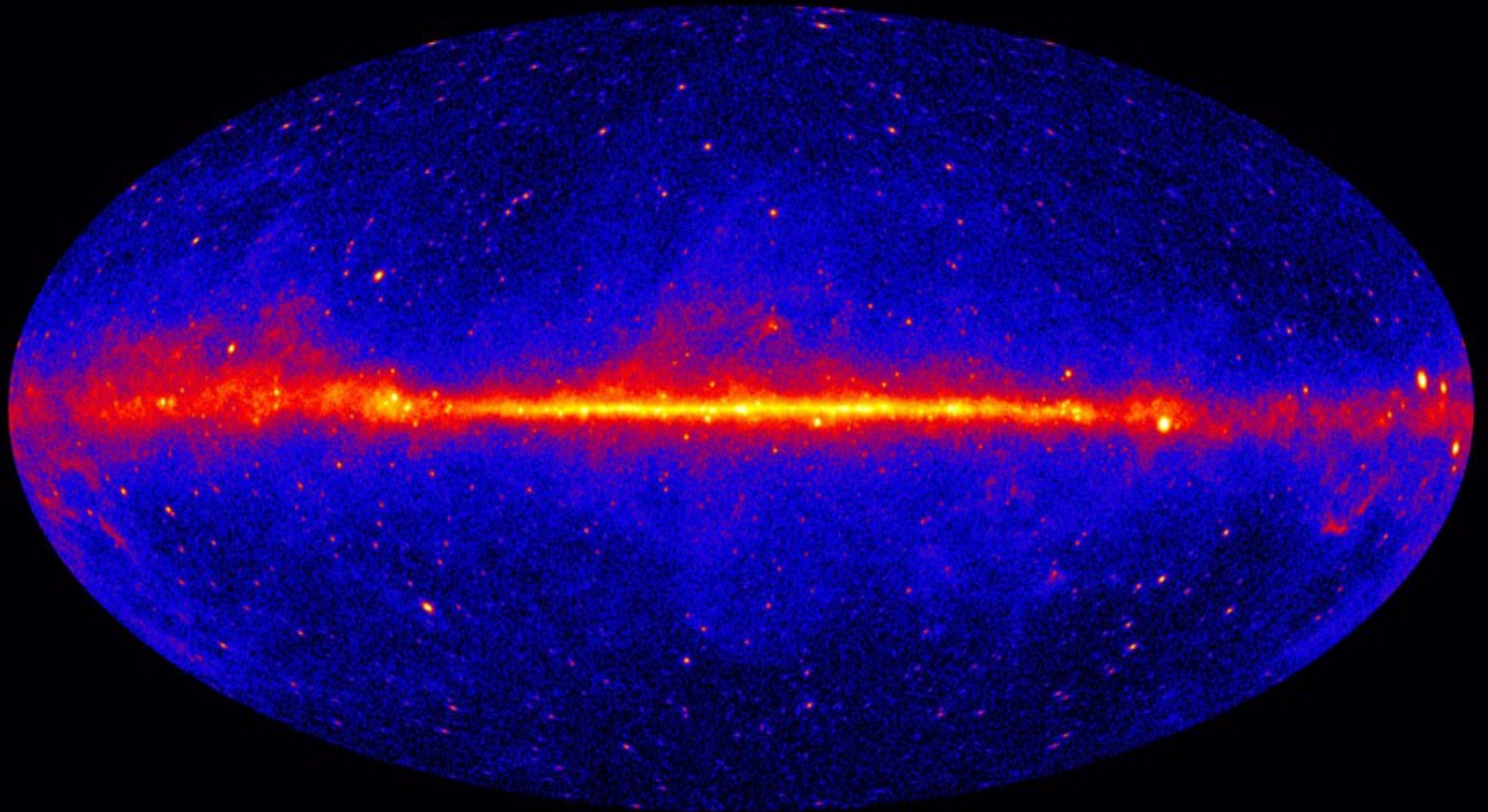
Departman za fiziku, Prirodno matematički fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Difuzna gama emisija struktura na velikim skalama

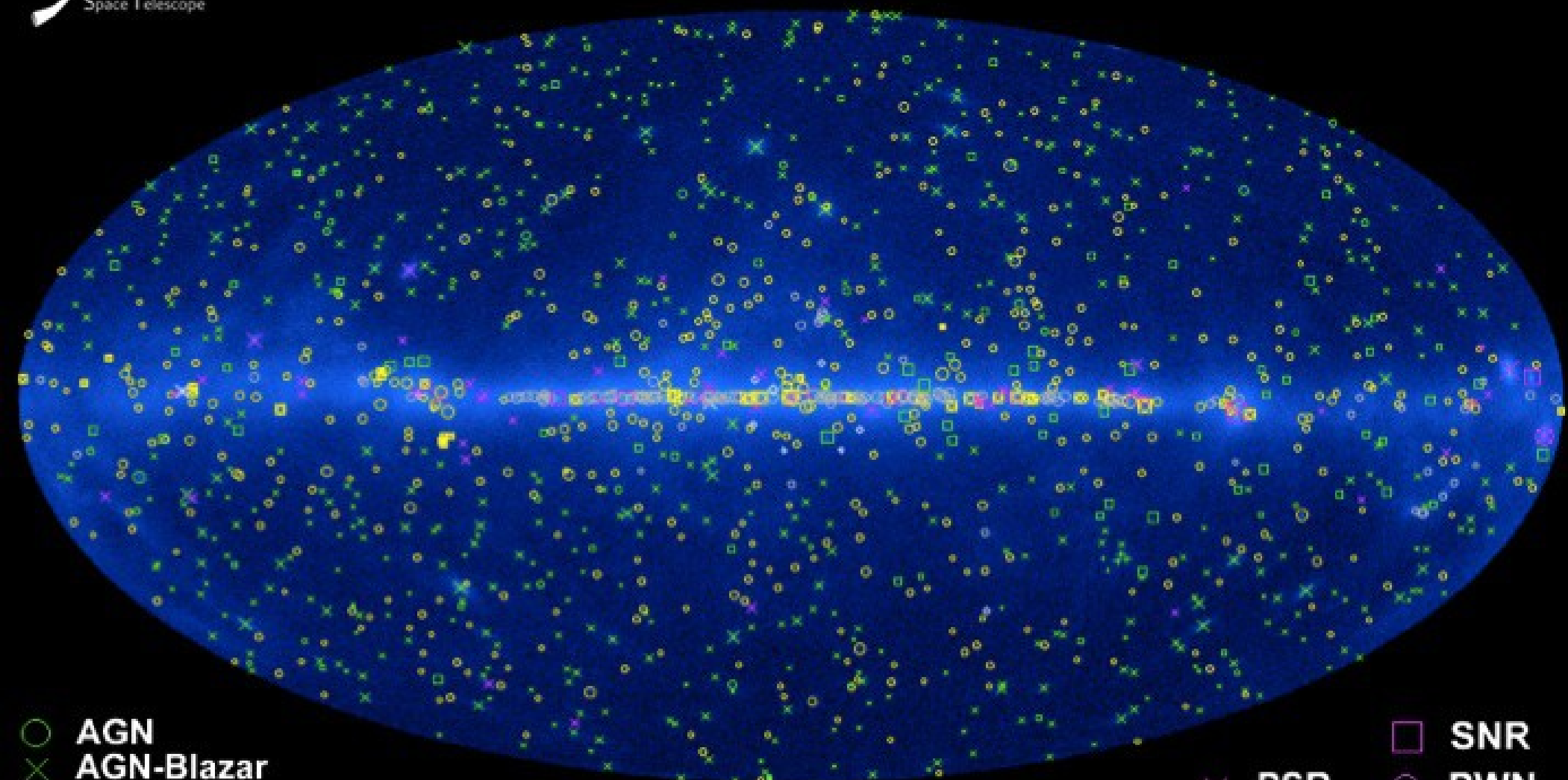
aleksandra@matf.bg.ac.rs

Fermy LAT mapa nakon 3 godine (8.2008. - 8.2011.)

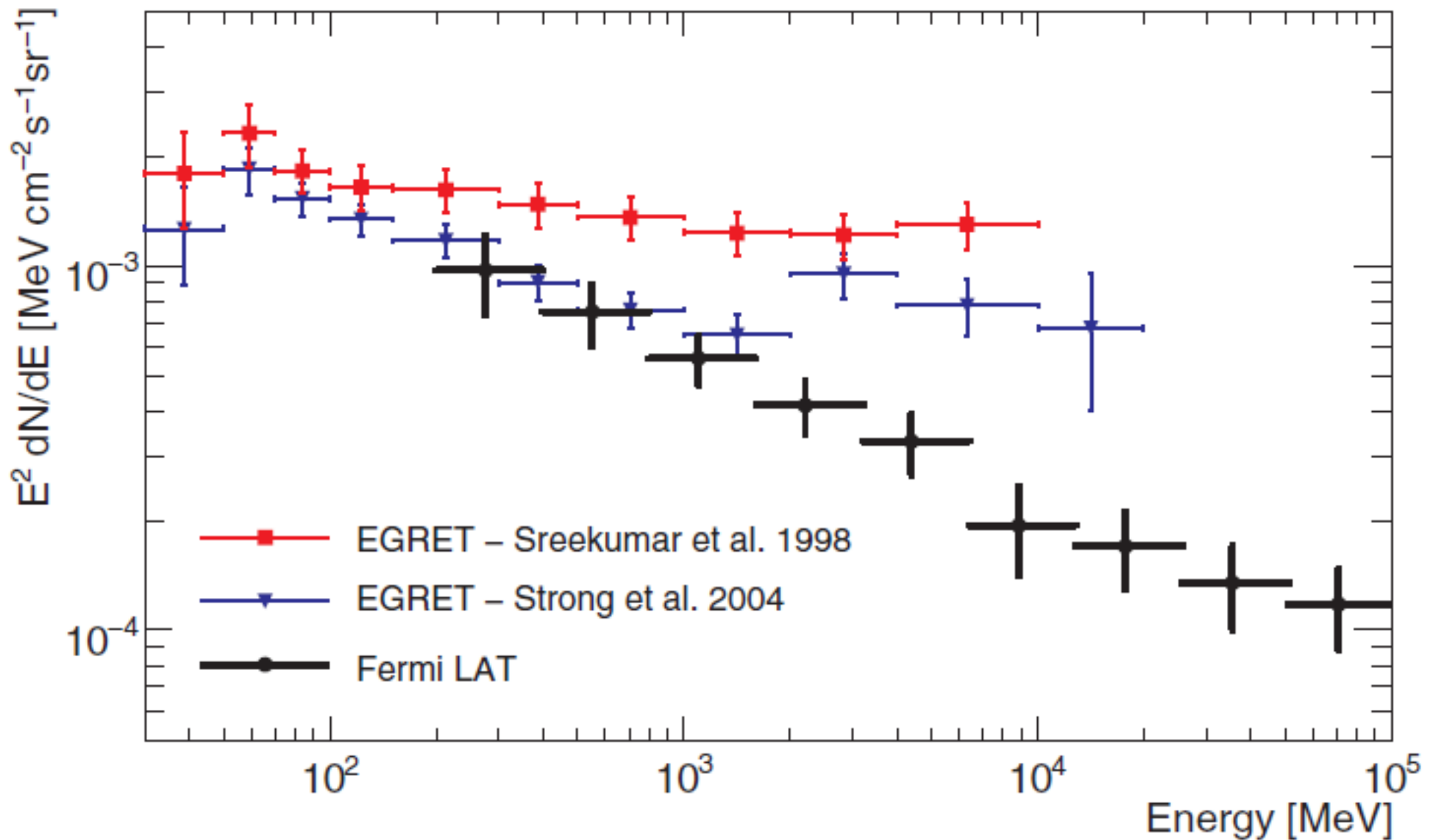

The Fermi LAT 1FGL Source Catalog

○ AGN	□ SNR
× AGN-Blazar	○ PWN
□ AGN-Non Blazar	× PSR
○ No Association	⊗ PSR w/PWN
□ Possible Association with SNR and PWN	◇ Globular Cluster
○ Possible confusion with Galactic diffuse emission	× HXB or MQO
□ Starburst Galaxy	
+ Galaxy	

Fermi EGRB nakon 1 godine 0.2 – 102.4 GeV

Gama pozadina

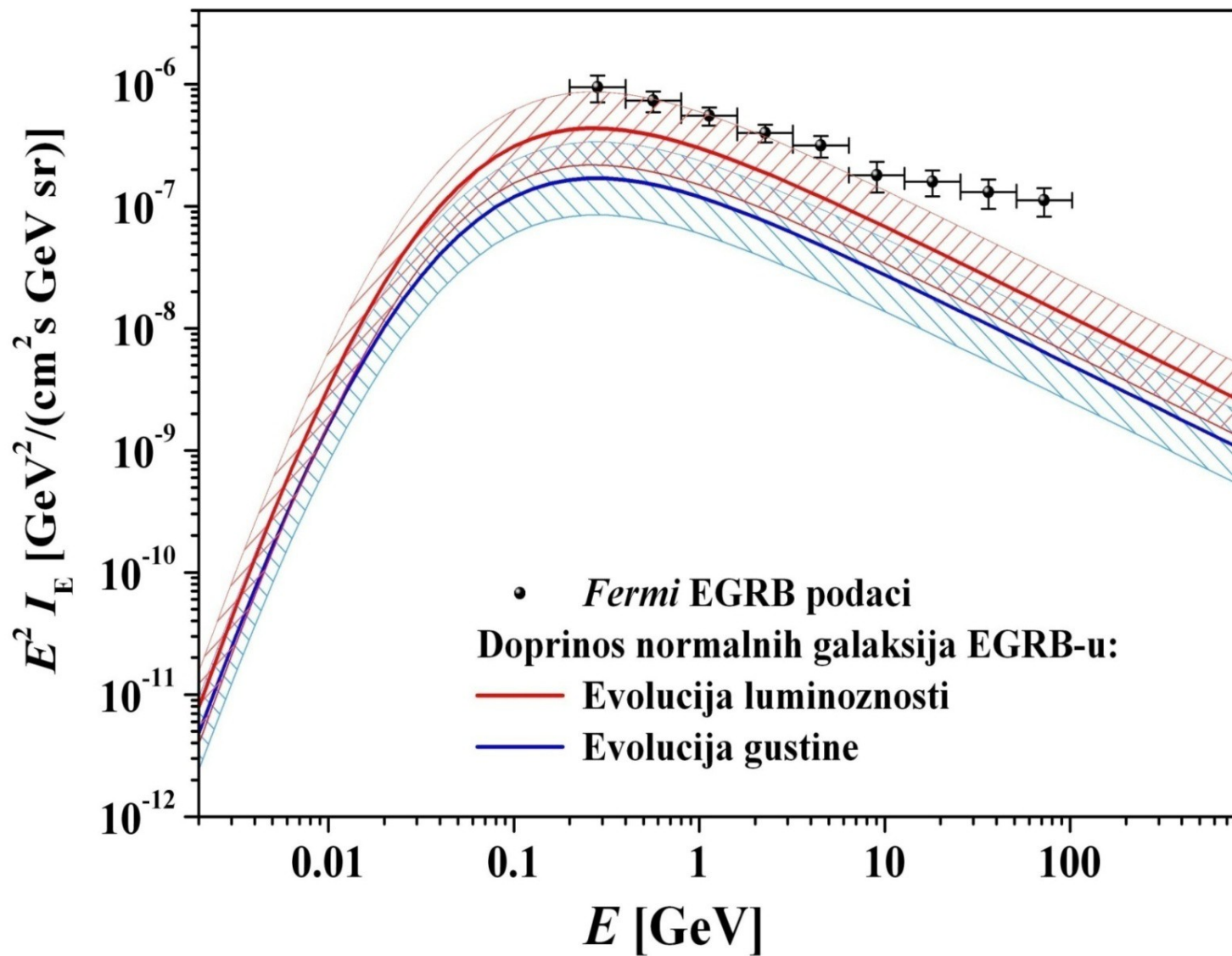
Extragalactic Gamma-Ray Background

EGRB

- OSO-3, SAS-2, EGRET, Fermi LAT - difuzna komponenta gamma zračenja.
- Šta doprinosi ovom zračenju?
- Blazari, pulsari, anihilacija tamne materije, gama kaskade, nerazlučene normalne galaksije (*Fields et al. 2010; Lacki et al. 2012*)...
- Ni pojedinačno ni zbirno ne mogu da objasne celu EGRB.

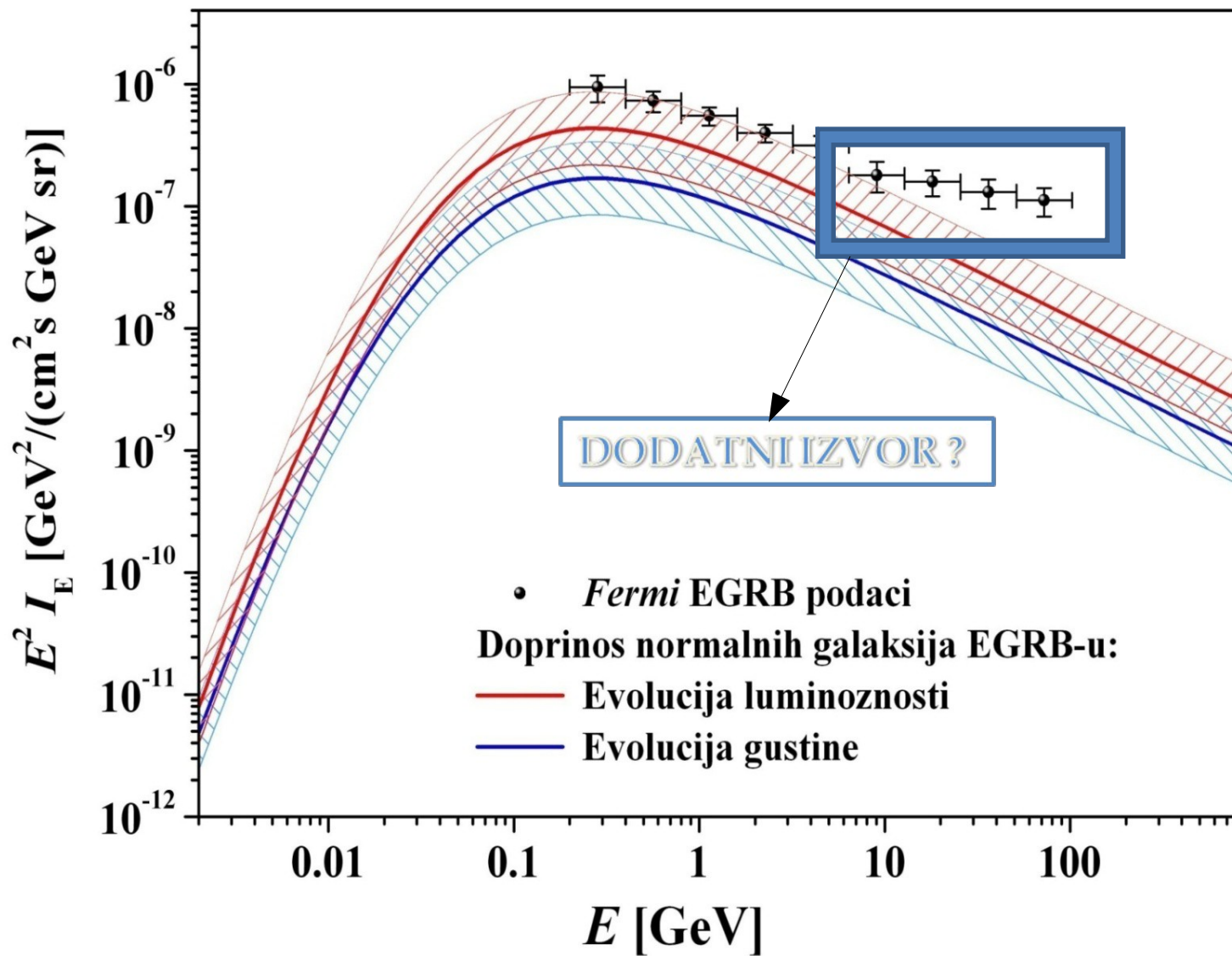
Doprinos normalnih galaksija

(Fields et al. 2010)

Doprinos normalnih galaksija

(Fields et al. 2010)

Mehanizam proizvodnje gama zraka

Kosmički zraci sudaraju se sa medjuzvezdanom materijom

Proizvodnja neutralnih piona

Pion se raspada u dva gama zraka

Mehanizam proizvodnje gama zraka

Kosmički zraci sudaraju se sa medjuzvezdanom materijom

$$p_{cr} + p_{ism} \rightarrow p + p + \pi^0$$

Proizvodnja neutralnih piona

$$\pi^0 \rightarrow \gamma + \gamma$$

... u dva gama zraka

Gde god da imamo
ubrzavanje kosmičkih zraka
moguće je proizvesti gama zračenje

·
·

Nove hipotetičke populacije gama zraka?

Kosmološki kosmički zraci

- Spektralni oblik

(Pfofommer et.al. 2003.)

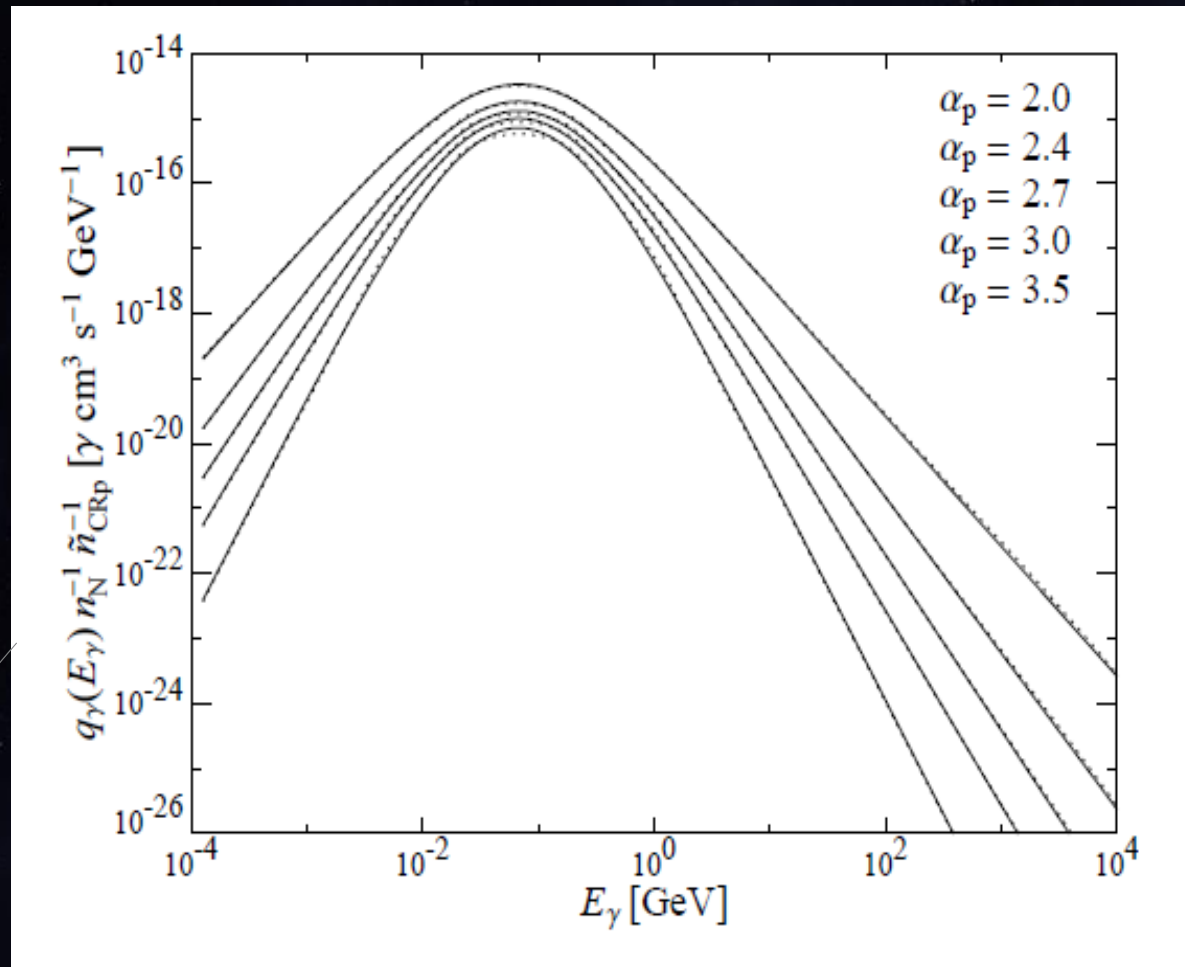
$$\Gamma(z) = C \left[\left(\frac{2 E_\gamma (1+z)}{m_{\pi^0}} \right)^{\delta_\gamma} + \left(\frac{2 E_\gamma (1+z)}{m_{\pi^0}} \right)^{-\delta_\gamma} \right]^{-\alpha_\gamma / \delta_\gamma}$$

- Spektralni indeks α

– parametar

- Simetričan oko polovine mase mirovanja piona.

$L \propto$ masa gasa *
stopa proizvodnje CR *
spektar

Kosmološki kosmički zraci (SFCR)

- Prilikom formiranja velikih struktura u kosmosu dolazi do stvaranja udarnih talasa veoma velikih dimenzija.
  - Akrecija međugalaktičkog gasa na virijalizovane strukture (*accretion shocks*)
  - Spajanje više struktura (*merger shocks*)
  - Akrecija materije na filamente

Akrecioni udarni talasi

Kosmološki kosmički zraci

- Kosmološki kosmički zraci – i dalje hipotetički
- Akrecioni udarni talasi i njihova evolucija (*Pavlidou & Fields 2006.*)

3 Modela

- Model 1 - Svi objekti prilikom akrecije privlače barione uniformne gustine i temperature.

Na određenom crvenom pomaku svi objekti sa istom masom će imati isti Mah broj i kroz udarne talase takvih objekata prolaziće ista količina materije u jedinici vremena.

Modeli evolucije akrecionih udarnih talasa

- Model 2 - Okolina u kojoj se akretori nalaze ima različite gustine što izazivaja (zbog varijacija u primordijalnoj raspodeli gustine) i varijacije u temperaturi materije koja još nije prošla kroz udarni talas.
- Model 3 – Model 2 + efekti filameta koji su već zagrejani i zgusnuti.

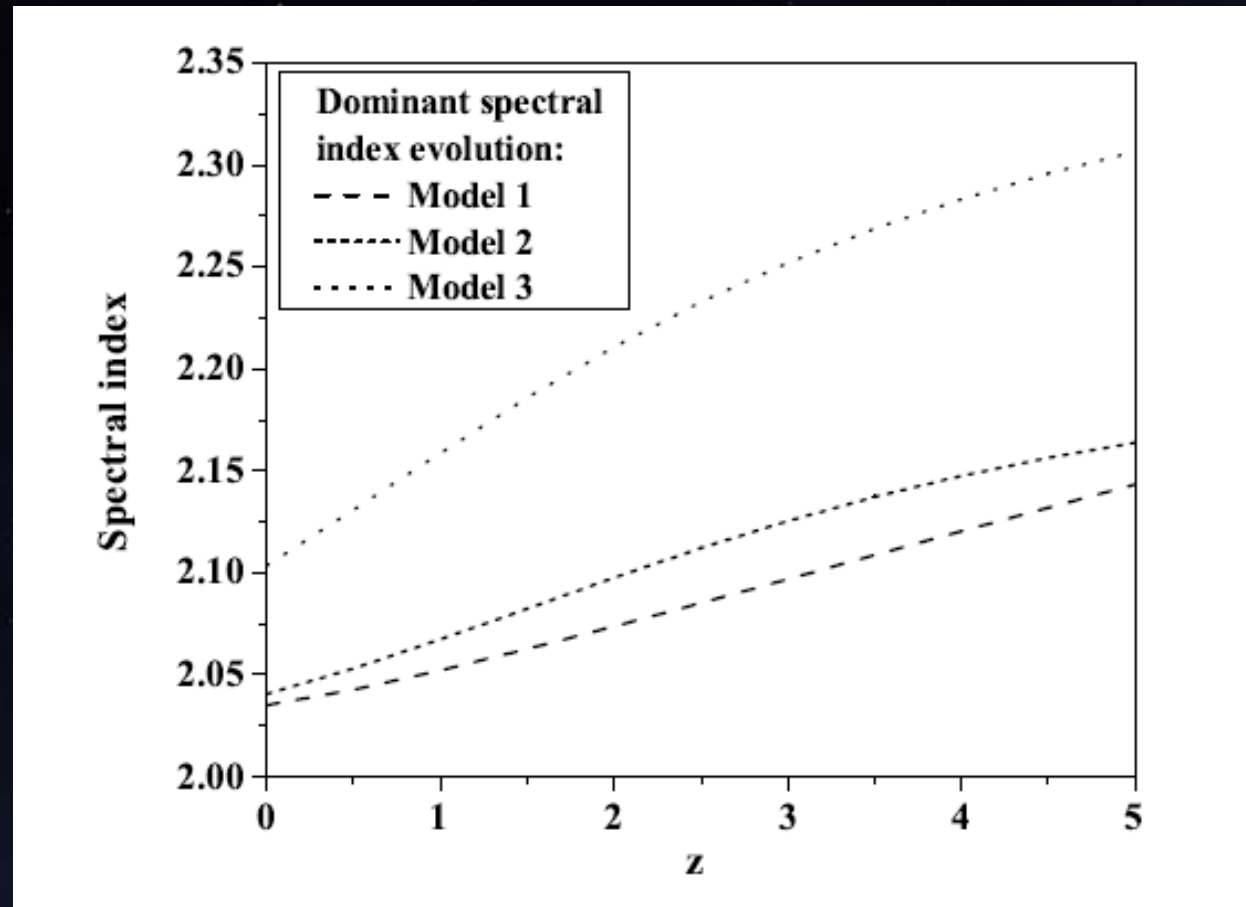
Mnoge od struktura, koje stvaraju udarne talase, već se nalaze u okviru nekog filameta, tako da je materija koja akrecijom pada na ove objekte već jednom prošla kroz udarni talas i pri tome se kompresovala i zagrejala.

Modeli evolucije akrecionih udarnih talasa

- Raspodela masa objekata:
  - Model 1 – Press-Schechter funkcija mase (*Press & Schechter 1974; Lacey & Cole 1993*)
  - Modeli 2 i 3 – raspodela prema masi objekata i lokalnoj varijaciji gustine, DD – *double distribution* (*Pavlidou & Fields 2005.*)

Spektralni indeksi

- Jaki udarni talasi
- Uzimamo spektralni indeks kao parametar

Formalizam

- Diferencijalni intenzitet gama zračenja [$\text{cm}^{-2} \text{s}^{-1} \text{GeV}^{-1} \text{sr}^{-1}$]

$$\frac{dI_E}{d\Omega} = \frac{c}{4\pi H_0} \int \frac{\dot{n}_{\gamma, \text{com}}[z, (1+z)E]}{\sqrt{\Omega_\Lambda + \Omega_m(1+z)^3}} dz$$

diferencijalna kopokretna gustina emisivnosti
gama zračenja

Formalizam

gama luminoznost objekta sa Mah brojem M i na crvenom pomaku z

$$\dot{n}_{\gamma,\text{com}}(z, E) = \int L_{\gamma}(\mathcal{M}, z) dn_c/d\mathcal{M} d\mathcal{M}$$

Stopa akrecije na udarnom talasu sa Mah brojem M i na crvenom pomaku z
(*Pavlidou & Fields 2006.*)

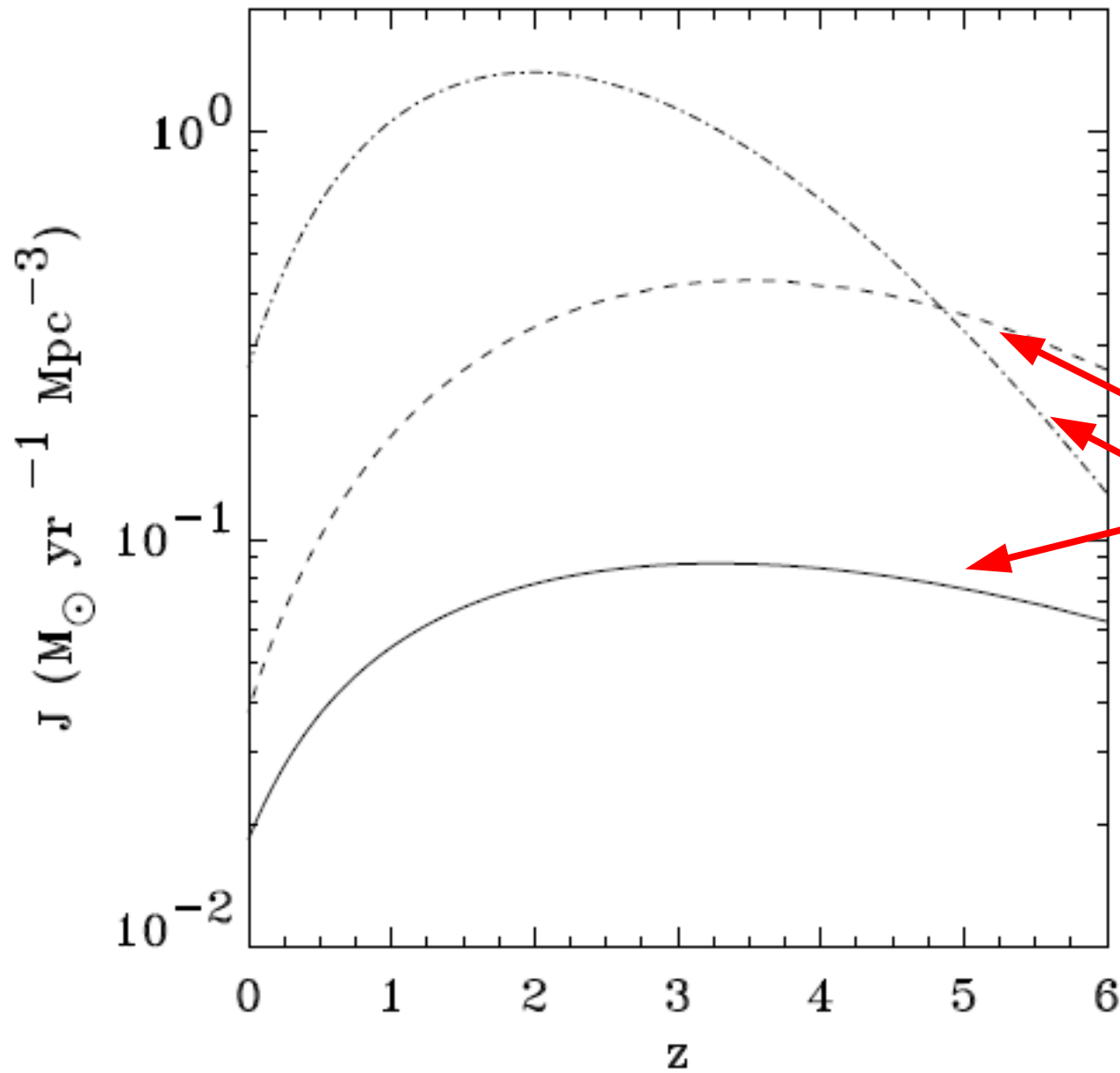
$$L_{\gamma}(\mathcal{M}, z) = \frac{J_1(z, \mathcal{M})}{J_0} \frac{M_g(z, \mathcal{M})}{M_{g,0}} L_{\gamma,0}$$

$$\dot{n}_{\gamma,\text{com}}(z, E) = L_{\gamma,0} [(1+z)E] \frac{\dot{\rho}_{\text{sf}}(z)}{J_0(z_0)} \frac{M_{\text{gas}}(z)}{M_{\text{gas}}(z_0)}$$

stopa akrecije

masa gasa u objektu koji proizvodi udarni talas sa Mah brojem M na crvenom pomaku z

Stopa akrecije

(Pavlidou & Fields 2006.)

Model 1

Model 2

Model 3

Formalizam

$$\frac{M_{\text{gas,acc}}(z)}{M_{\text{gas,acc}}(z_0)} = \frac{\int_{z_{\text{vir}}}^z dz (dt/dz) \dot{\rho}_{\text{sf}}(z)}{\int_{z_{\text{vir}}}^{z_0} dz (dt/dz) \dot{\rho}_{\text{sf}}(z)}$$

$$\frac{dI_E}{d\Omega} = \frac{c}{4\pi H_0 J_0(z_0)} \int_0^{z_{\text{vir}}} dz \frac{\dot{\rho}_{\text{sf}}(z) L_{\gamma,0} [(1+z)E]}{\sqrt{\Omega_\Lambda + \Omega_m (1+z)^3}} \times \left[\frac{\epsilon}{\epsilon + 1} + (\epsilon + 1)^{-1} \frac{\int_{z_{\text{vir}}}^z dz (dt/dz) \dot{\rho}_{\text{sf}}(z)}{\int_{z_{\text{vir}}}^{z_0} dz (dt/dz) \dot{\rho}_{\text{sf}}(z)} \right]$$

inicijalni udeo gasa

Normalizacija – jata galaksija

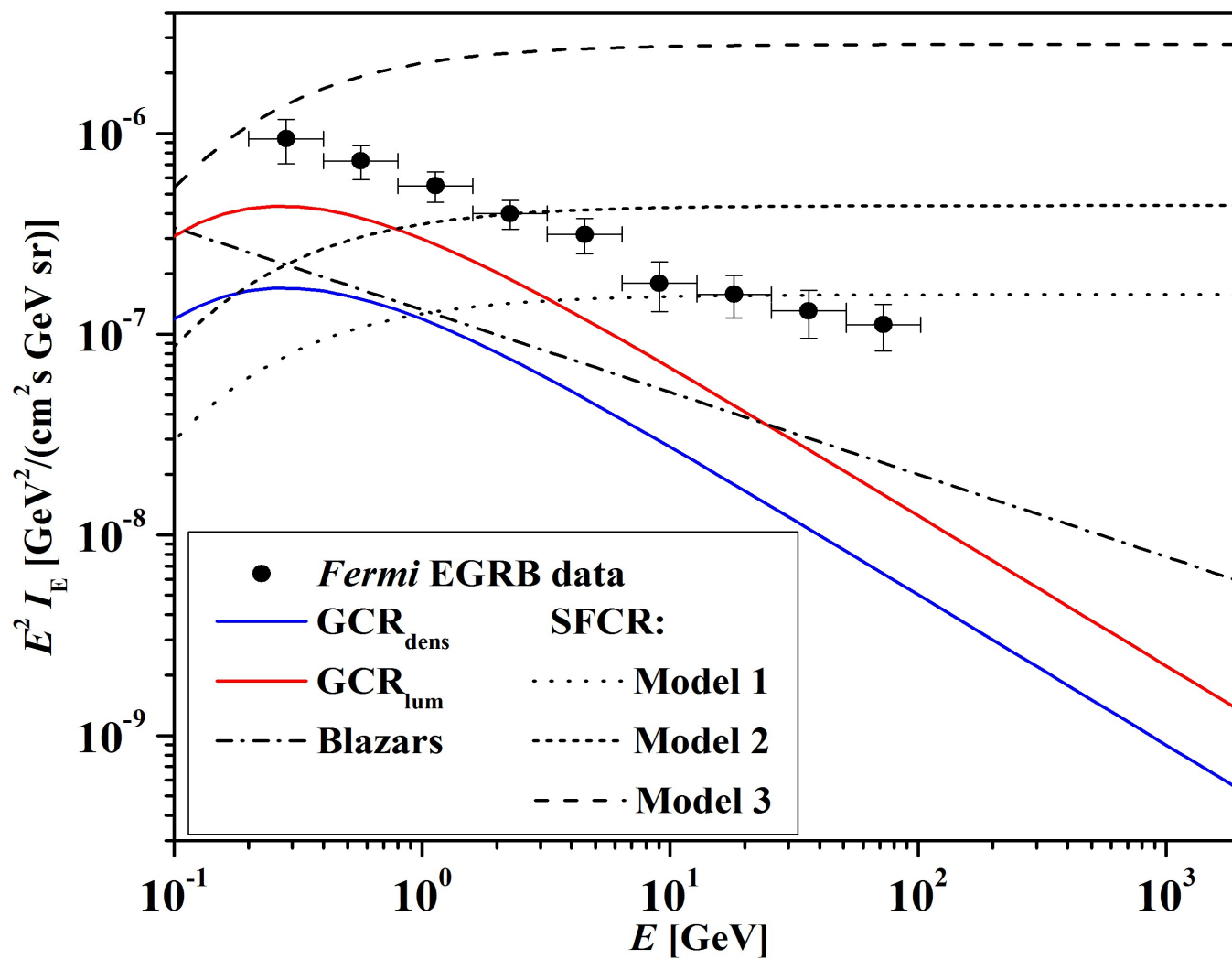
- Ovaj tip kosmičkih zraka očekujemo u jatima galaksija.
- Jata galaksija nisu do sad detektovana u gama oblasti.
- Imamo samo gornje granice za njihove flukseve (Fermi).
- Jato Koma za normalizaciju

(Ackermann et al. 2010.)

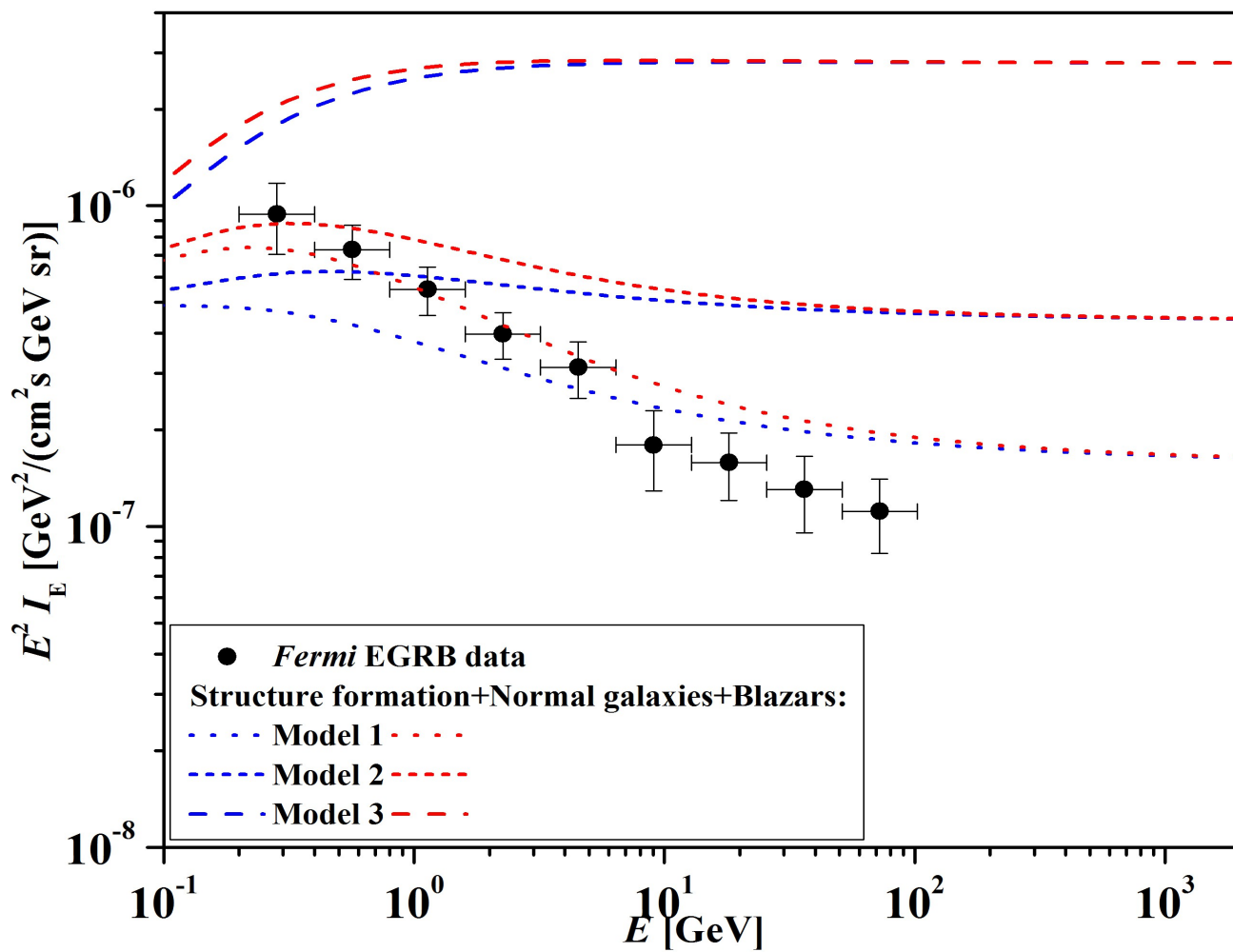
$$F_{\gamma,0} = 4.58 \times 10^{-9} \text{ phot cm}^{-2} \text{ s}^{-1}$$

Rezultati

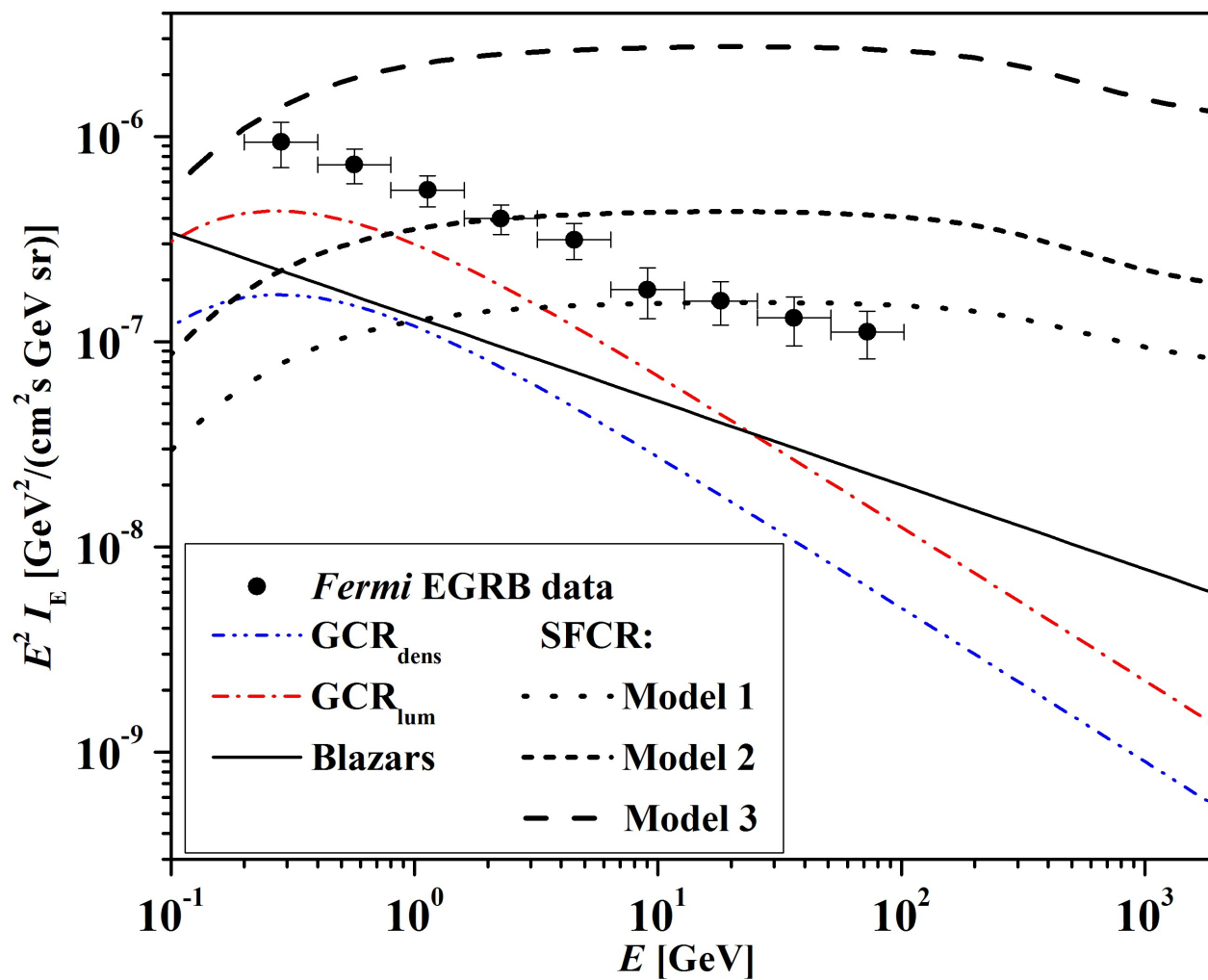
Rezultati

EBL-Extragalactic Background Light

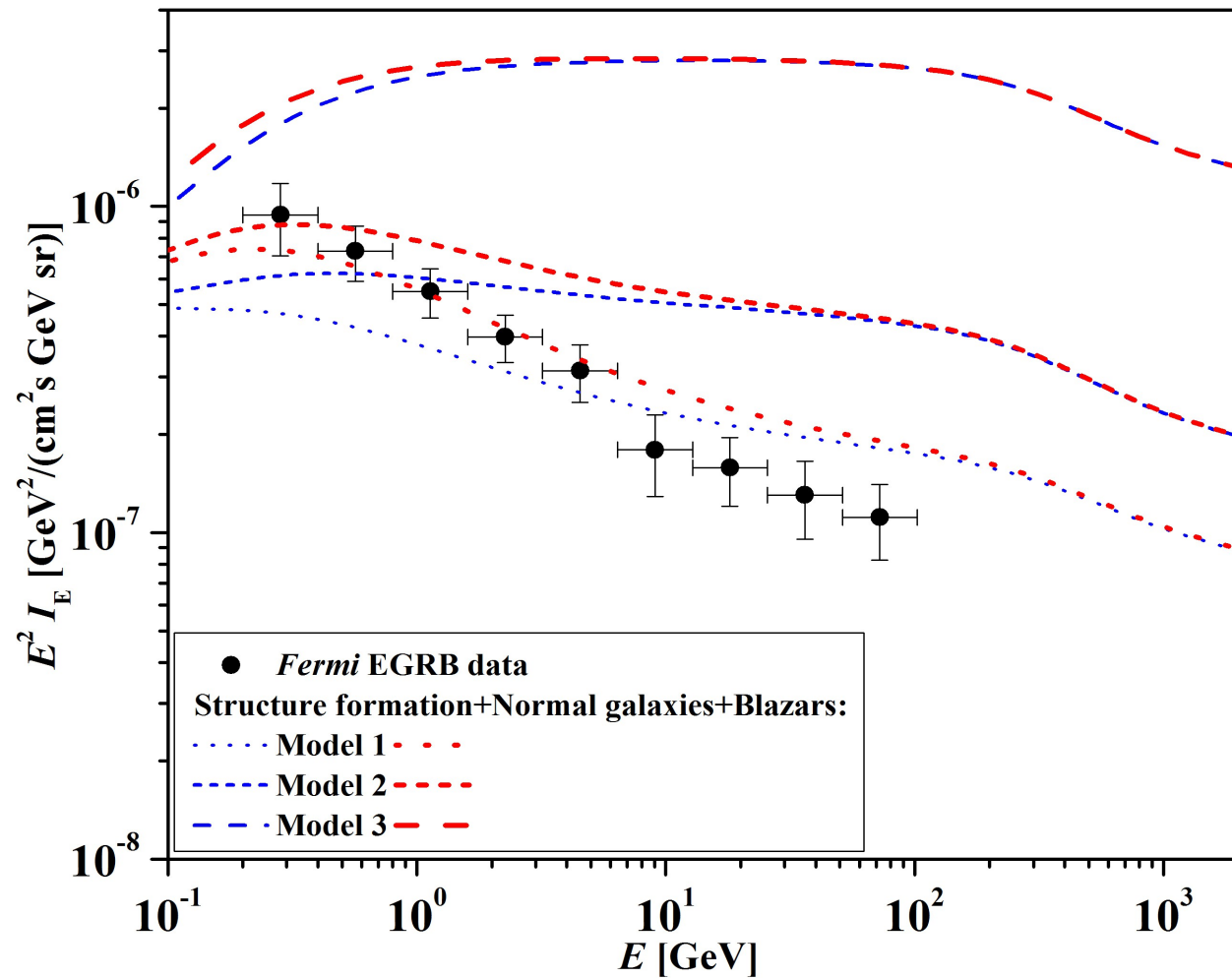
- EBL -fotoni od UV do IC od zvezda, ili fotoni koji su apsorbovani i reemitovano od strane prašine u galaksijama.
- Atenuacija fotona energija većih od 100 GeV.
- Bitno kod izvora sa tvrdim spektrom.
- Gama zranci visokih energija + EBL – e^+e^- parovi koji rasejavaju EBL fotone (inverznim Komptonom) na veće energije i proizvode sekundarno (kaskadno) gama zračenje.
- Modeli za EBL - Gilmore et al. 2012.

Rezultati

Rezultati

Zaključak

- Nerazlučene normalne galaksije bitno doprinose EGRB-u.
(*Fields, Pavlidou, Prodanović 2010.*)
- Funkcija izvora SFCR na određenim crvenim pomacima.
(*Pfrommer, Enßlin 2003.; Prodanović, Fields 2004.*)
- Prvi put dobijen evoluiran spektar kosmoloških kosmičkih zraka.
- Kosmološki kosmički zraci mogu značajno da doprinesu gama pozadini, posebno na višim energijama.
- Problem normalizacije – Koma je bogato jato
- Jato kojim se normira ne sme biti dominirano zračenjem tamne materije.

Budući rad

- Jata nisu detektovana – naši modeli predstavljaju gornju granicu doprinosa kosmoloških kosmičkih zraka.
- Apsorpcija od strane EBL-a na visokim energijama (*Extragalactic Background Light*)
- Dodatna emisija od strane kaskada.
- Evolucija spektralnog indeksa.

Hvala na pažnji!

aleksandra@matf.bg.ac.rs